

UZAKTAN EĞİTİM: FIRSATLAR VE TEHDİTLER

Yusuf DEVİRAN, Marmara Üniversitesi İstanbul, TÜRKİYE, İletişim Fakültesi, Prof. Dr.
ydeviran@marmara.edu.tr

Türker ELİTAŞ, Fırat Üniversitesi, Elazığ, TÜRKİYE, İletişim Fakültesi, Arş. Gör., hgul@gata.edu.tr

ÖZ

Toplumsal bazdaki her yeniliğin içeriğinde, güncel durumlara ilişkin iyileştirici hamleler bulunsa da, geleneksel olana yeni olanı ekleme sürecinde doğması muhtemel sorunlar, birer tehdit olarak her zaman vardır.

Eğitim olgusunu benzer bir yenilik ile ilişki ekseninde ele alan bu çalışmanın temel amacı, uzaktan eğitim kapsamındaki eğitsel süreçlerin inovatif bileşenlerle kurgulanmasının bir sonucu olarak beliren fırsatlar ve tehditleri Türkiye özelinden saptamak ve öneriler geliştirmektir. Çünkü eğitsel süreçlerde önemli sayılabilecek dönüşümleri beraberinde getiren uzaktan eğitim sistemi özellikle aktörlerin ve içeriklerin sürece katılım performanslarını etkilemektedir. Sistem, bir taraftan sorun giderirken diğer taraftan sorun yaratmaktadır. Bu nedenle, fırsatların ve tehditlerin ivedilikle kavranarak bir aksiyon politikası geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Çalışmada, sözü edilen konunun önemi, kuramsal yönelimler ve pratiklerle ilişki içinde açıklanmış ve geleceğe ilişkin bir projeksiyon oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, eşzamanlı uzaktan eğitim, eşzamansız uzaktan eğitim, inovasyon, küresel sınıf.

Distance Education: Opportunities and Threats

ABSTRACT

Even though there are remedial actions in relation to the current situations of innovation on the social basis, there are always threats that are likely to arise in the process of attaching the new innovations to the traditional one.

The main aim of this study is to identify the relationship between education and innovation, focusing at opportunities and threats that emerge as a result of constructing educational processes within the innovative components that deviates from the specificity of Turkey and hence develop suggestions. Distance education system, which brings the transformation in educational processes, affects the performance of actors and contents hence causing problems from the other side and trouble shooting from the other side. For this reason, development of actions policy is important by quickly understanding opportunities and threats that arises from innovation.

In this study, the importance of the issue has been explained in details by taking its theoretical and practical dimensions into consideration. Projections regarding the future of distance learning have been also established in this article.

Keywords: *Distance Education, asynchronous distance learning, synchronous distance learning, innovation, global class.*

GİRİŞ

Uzaktan eğitimin gerek Türkiye’de gerekse yurt dışında uzun bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir. Mektupla başlayarak zaman içerisinde teknolojik gelişmeler çerçevesinde radyo, video, televizyon ve internet üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılan uzaktan eğitim günümüzde çok daha farklı boyutlara ve amaçlara ulaşmış durumdadır.

Özellikle üniversiteler uzaktan eğitime hızla geçebilmek için yoğun çaba harcamaktadır. Ancak yine de uzaktan eğitimin imkânları, sınırlılıkları, riskleri veya hangi alanlarda nasıl uygulanabileceği konusunun eğitim uzmanları tarafından yeterince tartışıldığı söylenemez. Bazı üniversiteler uzaktan eğitimi gelir kaynağı olarak görürken devlet, üniversite mezunu bireylerin sayısını hızla arttırdığı için bu hızlı geçişe olumlu bakmaktadır.

Günümüzde eşzamanlı ve eşzamansız olmak üzere farklı uzaktan eğitim modellerinin uygulandığı görülmektedir. Eş zamanlı uzaktan eğitimde öğrenciler aynı zaman diliminde dersi dinlerken hocalarına soru sorabilmektedir. Bazı uygulamalarda öğrenciler sadece dinleme pozisyonunda kalmakta ve etkileşimde bulunamamaktadır. Eş zamansız modelde ise önceden hazırlanmış ders notlarına öğrenciler dilediği zaman ulaşmakta ve dersin hocasına mail yöntemiyle sorular yöneltebilmektedir. Kimi uygulamalarda ise öğrenciler dilediği zaman ders notlarına ulaşabilmekte ancak soru soramamaktadır.

Uzaktan eğitim konusundaki literatürde uzaktan eğitimin fırsat eşitsizliğini azalttığı, kitle eğitimi kolaylaştırdığı, eğitimde maliyeti düşürdüğü, öğrenciyi sınıf ortamına zorlamadığı, bireysel öğrenmeyi sağladığı, belli bir mekân ve zamanda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırdığı, öğrenciye zengin bir eğitim öğretim ortamı sunduğu ve yaşam boyu eğitim imkânı sağladığı gibi avantajları üzerinde durulurken; öğrencinin sosyalleşmesini engellediği, kendi kendine öğrenme alışkanlığı olmayan öğrencilere yeterince yardım sağlayamadığı, çalışan öğrencilerin dinlenme zamanını aldığı, uygulamaya dönük derslerde yeterince yararlı olmadığı, beceri ve tutuma yönelik davranışların gerçekleştirilmesinde etkili olamadığı, iletişim teknolojilerine bağımlı kıldığı, öğrencilere anında yardım edilemediği ve dahası yüz yüze iletişim imkânlarının olmaması gibi nedenlerden dolayı eleştiriler yapılmaktadır (Bkz. Oral, 2014: 171-196). Bu nedenle uzaktan eğitim konusunun gerek akademisyenler ve gerekse eğitim planlayıcı otoriteler tarafından özenle bütün boyutlarıyla ele alınması gerekmektedir.

Kuşkusuz eğitimin birçok amacı var ve bunlardan en önemlisi nitelikli insan sayısını arttırmaktır. Uzaktan eğitimin nitelikli insan yetiştirmede başarılı olup olmadığı, bu anlamda yapılan ölçme ve değerlendirmelerin ne derece bilimsel ve doğru olduğu konusunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Çünkü üniversite mezunu sayısının istatistikî olarak artmış olması o ülkenin kalifiye işgücünün arttırdığı anlamına gelmemektedir.

Uzaktan eğitimin bütün derslere uygulanmasının ne kadar verimli olduğu konusunun da özellikle tartışılması gerekmektedir. Ne yazık ki günümüzde bazı üniversitelerde uygulamalı derslerin bile uzaktan eğitimle verilmeye çalışıldığı iddia edilmektedir. Oysa uzmanlar uzaktan eğitimin, eğitim müfredatında tamamlayıcı bir unsur olarak kullanılmasını, başka bir anlatımla sözel derslerin uzaktan eğitimle sunulabileceğini, uygulamalı alanların ise pratik yöntem ve tekniklerle verilmesi gerektiğini önemle vurgulamaktadır. Edgar Dale'nin 'Yaşantı Konisi' teorisinde bireylerin hangi anlatım, yöntem, teknik ve materyalleriyle daha kolay öğrenebildiği ve öğrendiğini ne kadar akılda tutabildiği ilkeler dikkate alınırsa bu eleştirinin eğitimin başarısı açısından ne derece önemli olduğu daha da kolay anlaşılabilir. (Bkz. Güneş, 2014: 132). Netice olarak şu söylenebilir: Uzaktan eğitimin teknolojik olarak uygulanması son derece ekonomik ve kolay bir biçimde gerçekleştirilebilmektedir. O nedenle üzerinde durulması gereken konu bu eğitimin teknik boyutundan daha ziyade öğretim yöntemleri ve verimliliğidir.

İşte bu çalışmanın amacı bugüne kadar uygulanan değişik uzaktan eğitim yöntem ve tekniklerini ortaya koyarak, imkanları, sınırlılıkları ve tehditleri tartışmak, bu alanda çalışan ve planlama yapan yetkililerin çalışmalarına ışık tutmaktır. Kuşkusuz böyle bir makalenin sınırlı hacmi içerisinde yurtdışındaki çalışmaları da kapsamak mümkün değildir. Bu nedenle Türkiye'deki uygulamalarla yetinilecektir. Bu bağlamda 1950'li yıllardan başlayarak uzaktan eğitim süreci ele alınacak ve günümüzdeki uygulamalar üzerinde durulacaktır.

UZAKTAN EĞİTİM

Eğitim anlayışında değişim ve dönüşümün en önemli göstergelerinden biri olan uzaktan eğitim için literatürde birçok tanım yer almaktadır. Yapılan tanımlar genellikle uzaktan eğitimin özellikleri üzerinde yoğunlaşırken bunların en önemli olanları teknolojik gelişmelerle ilgili boyutudur. Uzaktan eğitim için genellikle şu temel fikirler ve özellikler vurgulanmaktadır: Yaş ve öğrenim düzeyi zorunluluğunun bulunmaması, zaman ve mekân kısıtlılığının olmaması, fiziksel katılım şartının aranmaması, tek merkezden sistemin takip edilmesi, gönüllülük esasının ön planda olması, alt yapısal olarak hazır olan her yere eğitimin ulaştırılması ve kitle iletişim araçları ve elektronik medyanın öğrenme ve iletişimde etkin bir şekilde kullanılması.

Uzaktan eğitiminin tanımı bir anlamda özelliklerinin sistematikleştirilerek açıklanmasından ibarettir. İşman uzaktan eğitimi öğretmen ve öğrencinin zaman ve mekân bakımından birbirinden ayrıldığı ortamlar perspektifinden tanımlarken Keegan Desmond ise uzaktan eğitimin özellikleri üzerine odaklanmaktadır (İşman, 2008: 10). Desmond'a göre (1996) uzaktan eğitim, bireysel öğrenmenin temel amaç, teknolojinin ise temel araç olduğu, bir eğitim kurumuna bağlı olarak gerçekleştirilen planlı müfredatın var olduğu, öğretmen ve öğrencinin fiziksel olarak ayrı ancak etkileşim olarak iki yönlü bir etkileşimin yaşandığı bir süreçtir.

Teknoloji tabanlı bir eğitim pratiği olan uzaktan eğitim özellikle iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle eğitimde yepyeni fırsatların ve olanakların kapısını aralamış ve bireylere istenilen yerde istenilen zamanda eğitim imkânı sağlanmasına imkân tanımıştır. Toplumlara mesafesiz bir yakınlık sunan, daha doğrusu çok sayıda uzamı tek bir

platform üzerinde bir araya getiren iletişim teknolojileri, başta uzaktan eğitim olmak üzere, yeni eğitim tarzlarının da gelişmesine ön ayak olmuştur. Uzaktan eğitim modeli bireye hız, kolaylık ve eğitim adına yeni fırsatlar sunarken bireyden, bilgi ve iletişim teknolojilerine hâkim olma ve bu teknolojileri kullanabilme yetisini geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Tarihi geçmişi 1700'lü yıllara kadar dayandırılan uzaktan eğitim (Willis, 1993: 8) geçmişten bugüne kadar birçok ülke tarafından kullanılmıştır. Fiziksel koşulların tüm bireyler için eşit şekillerde eğitim alma hakkını kısıtladığı İskandinav ülkelerinde mektup ile başlayan uzaktan eğitim, önce Avrupada ardından da Amerika kıtasında hızla yayılmıştır. 1728 yılında da İsveç'te uygulanan uzaktan eğitim uygulamalarının, Avrupa kıtasının diğer ülkeleri tarafından benimsenmesi oldukça zaman almış; önce 1840 yılında İngiltere ardından da 1856 yılında Almanya uzaktan eğitim modelini eğitim politikalarında değerlendirmeye başlamıştır. Amerika'nın uzaktan eğitimle tanışması ise 1870'li yıllara tekabül etmektedir (Uşun, 2006: 215-216).

Özellikle yaygın eğitime önem veren ancak uygulamada çeşitli sebeplerden dolayı sorun yaşayan ülkeler tarafından kullanılan uzaktan eğitim, formal eğitimin yapısından ve içeriğinden beslenmektedir. Bu haliyle uzaktan eğitimin temel amacının geleneksel eğitimden farklı bir eğitim algısı oluşturmaktan ziyade geleneksel eğitim anlayışına katkı sağlamak olduğu aşikârdır. Formal eğitimdeki amaçlı, planlı, sistemli ve basamaklı eğitim anlayışının uygulandığı bir model olan uzaktan eğitim bu haliyle formal eğitimin güncel ve etkin bir görünümü ve aynı zamanda dolayımlanmış bir tezahürüdür. Ancak uzaktan eğitimdeki süreç anlayışı daha esnek ve daha bireysel öğrenmeye yöneliktir.

Uzaktan eğitimin ortaya çıkışında, eğitim alanında yaşanan şu aksaklıkların rol oynadığı bilinmektedir (Elitaş, 2017: 85):

1. Artan nüfusa bağlı olarak öğrenci sayısının her geçen gün artması,
2. Artan öğrenci nüfusuna karşın nitelikli öğretmen sayısının artmaması,
3. Eğitim kurumlarının tüm bölgelere eşit şeklide dağılmayışı,
4. Yetişkinlerde eğitime artan rağbet,
5. Teknolojinin eğitim entegre edilmesi,
6. İçinde yaşadığımız süreçte temel sermayenin 'bilgi' olması ve bilgiye kolay ve hızlı yoldan ulaşılmasının eğitimin amaçlarından biri haline gelmesi.

TÜRKİYE'DE UZAKTAN EĞİTİMİN TARİHSEL GEÇMİŞİ

Türkiye'nin uzaktan eğitime işlerlik kazandırması tıpkı bu yöntemi kullanmak zorunda kalan diğer ülkeler gibi benzer sebeplerle açıklanmaktadır. Bu gerekçeleri eğitimdeki aksaklıkların baş göstermesi olarak genel hatlarıyla açıklayabileceğimiz gibi, eğitim maliyetlerini azaltmak, eğitimde fırsat eşitliği sağlamak, yaşam boyu eğitim düşüncesini uygulamak vs. gibi özel nedenlerle de ifade etmek mümkündür.

Uzaktan eğitim Türkiye’de ilk kez cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında J.Dewey’in hazırladığı öğretmen eğitim raporu ile gündeme gelmiş ve 1927 yılında kavram olarak eğitim literatürüne girmiştir (Sarıtaş, 2009: 151). Ancak 1950’li yılların ortalarına kadar bu alanda önemli sayılabilecek bir adım atılmamıştır. Türkiye’de, 1956 yılı eğitimde dönüşümlerin yaşanacağını ilk ciddi sinyallerinin verildiği tarih olmuş; bu tarihte Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Banka ve Ticaret Hukuk Araştırma Enstitüsü, bankalarda çalışanlar için mektupla öğrenim uygulamasını başlatmıştır (Kaya, 2002: 31). Bu örnek olay aynı zamanda Türkiye’de iletişim teknolojilerinin eğitime entegre edilmesi adına da yaşanan ilk girişimdir. Ankara Üniversitesi tarafından uygulamaya konulan mektupla öğrenim uygulaması Milli Eğitim Bakanlığı’na da kabul görmüş ve uzaktan eğitim çalışmaları Bakanlıkça desteklenmeye başlanmıştır. 1959 yılında ise Bakanlık bünyesinde mektupla öğretim merkezi kurulmuştur. 1966 yılında mektupla öğretim merkezinin genel müdürlük (Mektupla Öğrenim ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü) düzeyine getirilmesiyle mektupla öğrenim, okula devam edemeyen çocuklar ile mesleki ve teknik okulları dışarıdan bitirmek isteyen yetişkinler için önemli bir fırsat olmuştur (Şahin&Perkmen, 2011: 38).

Bu arada YAYKUR (Yaygın Yükseköğretim Kurumu) da lise ve dengi okullardan mezun olup da üniversite öğrenimine devam edemeyen öğrencilere yüksek öğrenim fırsatı sağlama gayreti içinde uzaktan eğitim fikri etrafında çalışmalar yapmaktaydı. YAYKUR 1981 yılına kadar Açıköğretim ve Örgün Öğretim Programları ile uzaktan eğitim çalışmalarını sürdürmüştür. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasası ile yüksek öğretim düzeyindeki uzaktan eğitim görevi üniversitelerin inisiyatifine bırakılmış, bir yıl sonra çıkan kanun hükmünde kararname ile bu görev Anadolu Üniversitesi’ne bırakılmıştır (Sarıtaş, 2009: 151).

1980’ler Türkiye’de uzaktan eğitimin ivme kazandığı yıllardır olmuştur. Özellikle radyo ve televizyon gibi görsel ve işitsel iletişim teknolojilerinin uzaktan eğitime entegre edilmesiyle eğitim ihtiyacını karşılayabilecek bir olgunluğa erişen uzaktan eğitim, kitle iletişim araçları sayesinde eğitimin her evresinde halka ulaşmaya başlamıştır. Kuşkusuz bu dönemde bütün vatandaşların bu imkândan yararlanabilmesi mümkün değildi. Çünkü 1980 yılında TV yayınları Türkiye’nin yüzölçümünün % 62.96’sını kapsamaktaydı ve nüfusun % 74,2’ne ulaşmaktaydı (Cankaya, 1990: 57).

Milli Eğitim Bakanlığı aile içi eğitimde, okula gidemeyen ilk ve ortaokul öğrencileri ve eğitimini yarım bırakmış yetişkinlerin eğitiminde radyo ve televizyon teknolojilerinden faydalanmıştır. Anadolu Üniversitesi de lisans düzeyindeki eğitim için iletişim teknolojilerini etkin kullanmıştır. Özellikle 1982 yılında İktisat ve İş İdaresi Programları ile birlikte Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi’nin resmi olarak hizmet vermeye başlaması ve bu fakültenin sonraki yıllarda radyo- televizyon teknolojilerini etkin kullanarak eğitim ve öğretim programları düzenlemesi sayesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde ve Batı Avrupa’da yaşayan Türk vatandaşları diploma imkânına sahip olmaya başlamıştır (Kırık, 2014: 83).

1990’lı yıllarda internet ve web teknolojilerinin de devreye girmesiyle uzaktan eğitimin Türkiye’de ciddi oranda yaygınlık kazanmaya başladığı söylenebilir. Anadolu Üniversitesi bünyesinde kurulan Açıköğretim Fakültesi ile bilinirliği artan uzaktan eğitim modeli

özellikle Türkiye’de hali hazırda lisans, lisansüstü ve hizmet içi eğitimlerde yaygın olarak kullanılmaktadır.

2000’li yıllara gelindiğinde ise bilgisayar destekli senkron ve asenkron programların Türkiye’deki kullanımı Bilgi Üniversitesi öncülüğünde başlamıştır (didemyeşil.com, 2016). Bu dönem aynı zamanda üniversitelerde uzaktan eğitim merkezlerinin olanca hızıyla açılmaya başlandığı dönem de olmuş ve bilgi toplumunun temel aracı olan bilgisayar ve internet kullanımı noktasında başta üniversiteler olmak üzere eğitim kurumları alt yapılarında bir dizi değişimlere giderek ders içeriklerini ve materyallerini yeni iletişim teknolojilerine uygun bir şekilde oluşturmaya başlamışlardır.

Türkiye’de internet ve videokonferans tekniği kullanılarak gerçekleştirilen uzaktan eğitim uygulamalarından biri de *Global Class* projesi olmuştur. Yeditepe Üniversitesi’nde 2004 yılından buyana aralıksız ondört yıldır yürütülen projede Türkiye’deki öğrenciler ile Nebraska Lincoln Üniversitesi’ndeki öğrenciler ortaklaşa “kültürlerarası iletişim” dersi almaktadır. Prof. Dr. Ayseli Usluata ile Dr.Charles A. Braithwaite’in birlikte yürüttüğü projede öğrenciler birbirlerinin kültürlerine ilişkin sunumlar yaparak tartışmaktadırlar (Devran, 2010: 89).

Bugün Türkiye’de üniversitelerin birçoğu çevrimiçi ortamlarda senkron ve asenkron olmak üzere iki şekilde uzaktan eğitim hizmeti vermektedir. Bu ortamlara aktörlerin ulaşmasını sağlayan ise her üniversitenin kendi bünyelerinde geliştirdikleri farklı yazılımlardır. Uzaktan eğitim merkezlerince sürdürülen eğitim faaliyetleri, öğrenci ve öğretim elemanlarının belirli bir yazılım üzerinden sisteme dâhil olmalarını ve tüm eğitsel işlemlerini bu yazılım üzerinden gerçekleştirmelerini zorunlu kılmaktadır.

Uzaktan eğitimde aktif olarak kullanılan bilgisayar destekli senkron ve asenkron programlarda her aktör, yine yazılımlar sayesinde kendisine verilen şifre aracılığıyla sisteme giriş yapabilmekte ve kendine özel kullanıcı profilini oluşturarak, eğitim sürecinin her aşamasına katılabilmektedir. Bu yazılımlar aynı zamanda eğitim sürecine katılım sağlayan her aktörün, sisteme içerisindeki varlığını, bir başka ifadeyle sanal bedenini/kimliğini ifade etmektedir. Çünkü geleneksel süreçlerdeki bedenlen katılma zorunluluğu, uzaktan eğitim sisteminde çevrimiçi katılım zorunluluğuna dönüşmüştür.

UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖNE ÇIKAN SORUNLAR

Türkiye bir çok ülke gibi, eğitim altyapısını teknolojinin imkânlarından faydalanarak geliştirme ve teknolojiye dayalı uzaktan eğitim sistemini yaygınlaştırma çabası içerisinde. İnternet ve bilgisayar teknolojisine dayalı olarak tasarlanan eğitim programlarında şu yedi özelliğin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Odabaş, 2003: 29):Öğrencilerin motivasyonu, öğretilecek konuların belirlenmesi, öğrencilere önceki bilgilerini hatırlatma, aktif katılım sağlama, geribildirim sağlama, ölçme değerlendirme, güncelleme ve düzenleme.

Türkiye’de şu an itibariyle uzaktan eğitimde senkron ve asenkron web tabanlı eğitim hizmetleri için LMS (Öğrenci Yönetim Sistemi-Learning Management System) ve benzeri sistemler kullanılmaktadır. Öğrenci ve öğretim elemanı için farklı ara yüzlere sahip olan

LMS ve benzeri sistemler öğrenci ve öğretim elemanlarının, içinde bulundukları tüm eğitsel süreçleri aktif bir şekilde düzenleyebilecekleri, katılım sağlayabilecekleri, etkileşim kurabilecekleri ve süreçten kaynaklanan enformatik çıktıları yani bilgileri takip edebilecekleri bir sistemdir. Bu sistemler geleneksel eğitim süreçlerinde yüz yüze ve bürokratik süreçlerle gerçekleştirilen bir takım işlemleri, tek elden ve dijital kodlar ihtiva eden bir yazılım aracılığıyla yürütmektedir.

Eğitim kurumlarının muhataplarına sunmuş olduğu uzaktan eğitimin yürütücü unsuru olan sistemler (LMS) ve yazılımlar senkron ve asenkron web tabanlı olduğu için zaman ve mekan kaynaklı sınırlılıklar hem öğrenci hem de öğretim elamanı için ortadan kalkmaktadır. Bu durum özellikle Türkiye gibi genç nüfusun fazla olduğu çeşitli nedenlerden dolayı bazı bölgelerinde okula gidemeyen bireyler için önemli fırsattır. Ayrıca sürekli, bireysel ve bağımsız bir şekilde öğrenme olanağı sunan LMS ve benzeri sistemler yine öğrenci için bilgiye erişim ve girişimcilik yönlerinin geliştirilmesine yardımcı olması bakımından da imkân ve fırsatlar sunmaktadır (Uşun, 2006:19).

Türkiye’de uzaktan eğitim sunmuş olduğu imkân ve fırsatlara rağmen, uygulama biçiminden kaynaklı olarak ortaya çıkan eğitimde kalite sorununu da beraberinde getirmektedir. Öncelikle uzaktan eğitimin amacına hizmet edebilmesi için öğrencilerin teknolojik alt yapıya ve teknolojiyi kullanabilme yetisine sahip olması gerekmektedir. Kurumlardan uzak olan öğrenci, bilgisayar ve internet teknolojisine hem sahip olmalı hem de iyi kullanabilmelidir. Ayrıca teknolojiye sahip olan öğrencilerin bir kısmı, bilgisayar ve internet kullanma yetisi sınırlı olduğu için, özellikle asenkron tabanlı uygulamalarda kayıt altında olan ders içerik ve materyallerine yeteri kadar ulaşamamakta ve bilgilerini güncelleyememektedir. Konuyla ilgili Atatürk Üniversitesi uzaktan eğitim merkezi örneklemeyle akademik bir çalışma yapan Eygü ve Karaman uzaktan öğrenim gören öğrencilerin %98,2’nin bilgisayara sahip olduğunu %1,8’nin ise evlerinde bilgisayar olmadığını, ayrıca öğrencilerin bilgisayar kullanabilme düzeylerinin ise %14,6’sı temel düzey, %68,1’i orta düzey, %17,3’ü ise ileri seviye olduğunu tespit ederek konunun önemine vurgu yapmışlardır (Eygü&Karaman, 2013: 51).

Türkiye’de eğitimde kalite standartlarının uzaktan eğitimde yeteri kadar yakalanamamasının bir diğer nedeni ise öğretim elemanlarının gelişen teknoloji karşısında kendini geliştirememesi ve öğretmenlere gerekli olan mesleki gelişme olanaklarının sağlanamamasıdır. Uzaktan eğitimde sadece öğreten olarak değil, aynı zamanda akademik danışmanlık ve bilgiye en kısa sürede ulaşma noktasında öğrenciye yol haritası sunmak gibi ek sorumlulukla karşılaşan öğretim elemanı bilgisayar ve internet teknolojisi hakkında sadece duydukları ile hareket ederse uygulama noktasında zayıf kalmaktadırlar. Bu haliyle senkron ve asenkron ortamlarda yürütülen ve öğrencilerin daha sonra kullanması için en önemli unsur olan ders kayıtları ve materyalleri yeteri kadar teknoloji kullanıcısı olmayan hocalar tarafından sisteme yüklenememekte ve kayıt altına alınamamaktadır.

Türkiye’de amacına fazlasıyla hizmet eden uzaktan eğitim, uygulamada yapılan hatalardan dolayı artan okullaşma oranlarına rağmen eğitimde kaliteyi düşürdüğü birçok otorite tarafından kabul edilmektedir. Bunun en önemli sebebi ise geleneksel eğitimde uygulanan eğitim müfredatının uzaktan eğitimde de uygulanmaya çalışılmasıdır. Özellikle geleneksel

eğitimde yer alan laboratuvar, atölye, staj vb. gibi uygulamaya dönük derslerin uzaktan eğitimde yeteri kadar işlevselleştirilememesi eğitimde kalitenin uzaktan eğitimle birlikte düştüğünü iddia eden otoritelerin endişelerini güçlendirmektedir.

Uzaktan eğitim öz itibarıyla öğrenci temelli bir eğitim öngörüsüne sahiptir. Bu bağlamda gerçekleştirilen uygulamalar öğrencilerin katılımını artırmak, etkileşim düzeyini maksimuma çıkarmak vb. gibi temel amaçlara hizmet etmektedir. Öğretim elemanı ise öğrenci merkezli eğitim sürecinde öğrenciye sadece öğretenden değil, öğrenmeye açılan kapıların göstericiliğini üstlenen yardımcı bir unsur olarak konumlandırılmaktadır.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de uzaktan eğitim ülkenin şartlarına göre yeni özellikler kazanmakta ve aurasından uzaklaşmaktadır. Bu bağlamda senkron ve asenkron bir eğitim anlayışı içinde öğretim elemanı ve öğrenci için farklı ara yüzlere sahip olan LMS Sistemi, aktörlere sunmuş olduğu kolaylık ve imkanlara rağmen uzaktan eğitimin ön gördüğü öğrenci temelli eğitim anlayışına tezat oluşturmaktadır. Çünkü sistem tamamıyla öğretim elemanının ihtiyaçları ve kontrolü doğrultusunda hazırlanırken bu süreçte ana unsur öğretim elemanı yardımcı unsur ise öğrenci olarak konumlandırılmaktadır. Öğretim elemanının dersin açılmasından, sanal sınıf olarak kabul edilen sisteme öğrencinin girebilmesine ve sistem içinde katılımcıların diğer katılımcılara soru sormasına kadar hemen tüm etkinlikte öğretim elemanın izni ve onayı gerekmektedir (Elitaş, 2017: 150).

Uzaktan eğitim sisteminde etkileşim unsurunun üst düzeyde olması genel hatlarıyla bu eğitimin tanımlayıcı özelliklerinden biridir. Bu etkileşim öğrencilerin birbirleriyle, öğretim elemanlarıyla ve bağlı olduğu kurumla olan iletişimini kapsamaktadır. Türkiye’de uzaktan eğitim LMS ve benzeri sistemler üzerinden yürütüldüğü için etkileşim unsuru da bu sistem üzerinden gerçekleşmektedir. Ancak bu etkileşimde yürütücü ve yön verici öğretim elemanıdır. Sanal sınıf ortamına katılan öğrenci öğretim elemanı tarafından aktifleştirilirse soru sorabilmekte, diğer katılımcılarla sadece yazılı olarak mesaj gönderebilmekte ve bu mesajların içeriği öğretim elemanı tarafından kontrol edilebilmektedir. Hatta öğretim elemanı kendince sebeplerden dolayı gerek gördüğü takdirde öğrenciyi sanal sınıf ortamından pasifleştirerek atabilmektedir. Bu haliyle uzaktan eğitimin özgürlükçü, demokratik eğitim söylemleri Türkiye’de uygulanan uzaktan eğitim süreçleriyle tezatlık oluşturmaktadır (Elitaş, 2017: 163).

SONUÇ VE ÖNERİLER

1950 yılından sonra eğitim alanında sürekli reform uygulayan Türkiye bugün hala çok derin eğitim sorunları ile karşı karşıyadır. Geçmişten günümüze bu sorunları çözebilmek için sürekli anlık çözümler üreten ve bu nedenle eğitim sisteminde sert geçişler yaşayan Türkiye’deki eğitim anlayışında odaklanılan temel sorun eğitimin niteliği, kalitesi ve öğrenci başına düşen öğretmen sayısı kadar okullaşma oranlarının artışı ve diploma alan bireylerin sayılarındaki artış gibi konular olmuştur. Bu sorunlar ne yazık ki hala güncelliğini korumaktadır.

Türkiye'nin bazı bölgelerinde kız çocuklarını okula göndermeyen ailelerin varlığı, ailesine bakmakla yükümlü olan erkek çocukların erken yaşta eğitim hayatını noktalama mecburiyeti uzaktan eğitimi daha da önemli ve gerekli kılmaktadır. Günümüzde bilgisayar ve internet temelli eğitim imkanı sunan uzaktan eğitim, eğitim almak isteyen ancak çeşitli sebeplerden dolayı geleneksel eğitime devam edemeyen bireyler için bir fırsat olurken, yine aynı şekilde bu eğitimden faydalanmak isteyen ancak teknolojik yetersizlikten dolayı bu fırsattan faydalanamayan bireyler için eğitimdeki sorunlar hala devam etmektedir.

Uzaktan eğitim geleneksel eğitime destek veren bir eğitim modeli olarak benimsenmeli ve özellikle uygulamalı bilimlerde örgün eğitimin önemi göz ardı edilmemelidir. 1700'lü yıllardan beri bu sistemi deneyip hala geleneksel eğitimden vazgeçmeyen İskandinav ülkeleri incelendiğinde örgün ve uzaktan eğitimin entegrasyonunun önemi daha kolay anlaşılabilir.

Planlanmadan doğru veya yanlış bütün alanlarda ve disiplinlerde uzaktan eğitim yönteminin teşvik edilmesi kısa süre sonra Türkiye'de eğitimin kalitesinin sorgulanır hale gelmesine neden olabilir. Sözelimi hemşirelik ve bilgisayar programcılığı gibi uzaktan eğitim programları sektörde çalışanlar ve uzmanlar tarafından eleştirilmektedir. Bu nedenle Anadolu Üniversitesi gibi bazı kurumları hemşirelik ve bilgisayar programcılığı gibi bazı bölümlerde devam şartı koşturmaktadır. Netice olarak uzaktan eğitim yöntemini uygulayan kurumların hangi programları örgün hangilerini de yaygın eğitime sunabilecekleri konusunda doğru politikalar uygulaması gerekmektedir.

Ne yazık ki uzaktan eğitimin özellikle lisans ve lisansüstü eğitimde kazanç kapısı, öğrencilerin ise velinimet olarak değerlendirildiğine, derslerin öğretim elemanlarına kazanç sağlaması için uzmanlık alanı göz ardı edilerek eşit veya ilişkiler dikkate alınarak belirli kişilere dağıtıldığına ilişkin yaygın bir kanaat mevcuttur. Oysa uzaktan öğretimin temel prensiplerinden biri de her vatandaşa fırsat eşitliği sunabileceğine ilişkin temel ilkeydi.

Uzaktan eğitim ciddi bir organizasyon gerektirmektedir. Özellikle akademik ve idari danışmanlık fiziken uzakta olan öğrenciler için daha da önem arz etmektedir. Bu nedenle teknoloji imkânı olmayan öğrencilere ekonomik destek verilmeli ve teknolojiyi kullanabilme konusunda yardımcı olunmalıdır. Özellikle ilk ve orta eğitim düzeylerindeki öğrencilere teknoloji kullanım konusunda yeterli ders seçeneği sunulmalıdır.

Teknolojik destekli bir eğitim modeli olan uzaktan eğitimde özellikle ölçme-değerlendirme süreçlerinde güvenlik önemli bir konudur. Sınava giren öğrencilerin kim olduğu muallâkta kalmamalı, öğrenciler başkalarını kendi yerlerine sınava sokamamalı, sistemi suiistimal edenlere caydırıcı cezalar verilebilmelidir.

KAYNAKÇA

Cankaya, Ö. (1990). Türk Televizyonunun Yapısı (1986-1985). İstanbul: Mozaik Basım ve Yayıncılık.

- Demirel, Ö., Altun, E. Ed. (2014). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı. İstanbul: Pegem Akademi.
- Desmond, K. (1996). Foundations of Distance Education. London and New York: Routledge.
- Devran, Y. (2010). Global Class: New Media and Intercultural Communication. Journal of Arab&Muslim Media Research. 2 (1+2) ,89-97.
- Elitaş, T. (2017). Uzaktan Eğitim Lisans Sürecinde Yeni İletişim Teknolojileri: Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Eygü, H., Karaman, S. (2013). Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Memnuniyet Algıları Üzerine Bir Araştırma. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.3 (1), 36-59.
- Güneş, F. Ed. (2014). Öğretim İlke ve Yöntemleri, İstanbul: Pegem Akademi.
- İşman, A. (2008). Uzaktan Eğitim. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- Kaya, Z. (2002). Uzaktan Eğitim. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- Kırık, A. M. (2014). Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’deki Durumu. Marmara İletişim Dergisi. 21, 73-94.
- Odabaş, H. (2003). İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim ve Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri. Türk Kütüphaneciliği. 17-1, 22-36.
- Oral, B. (2014). Uzaktan Eğitim, Demirel, Ö, Altun, E., (Ed.) Eğitimde Teknoloji ve Materyal Tasarımı, İstanbul: Pegem Akademi.
- Pektekin, P. (2013). Web Tabanlı Uzaktan Eğitimde Teknoloji Kabulünün Eğitim Becerisi Üzerindeki Rolü: Türk Üniversitelerinde Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul : Marmara Üniversitesi SBE.
- Sarıtaş, M. (2009). Uzaktan Eğitim. M.Sarıtaş (Ed.). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı. Ankara: Pegem A. Yayıncılık. 137-163.
- Süral, İ. (11-13 Şubat 2009). Yeni Teknolojiler Işığında Uzaktan Eğitimde Açıklık, Uzaktanlık ve Öğrenme. XIII. “Türkiye’de İnternet” Konferans Bildirileri. Ankara: ODTÜ, 31-34.
- Şahin, G. G., Perkmen, S. (2011). Uzaktan Eğitim. S. Perkmen, E.Tezci (Ed.). Eğitimde Teknoloji Entegrasyonu. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.95-107.
- Uşun, S. (2006). Uzaktan Eğitim. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Willis, B. (1993). Distance Education: A Practical Guide. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.
- Yeşil, D. (2016). Türkiye’de “Uzaktan” Eğitim: Güncel Durum ve Öneriler. <https://didemyesil.com/2016/02/13/turkiyede-uzaktan-egitim-guncel-durum-ve-oneriler/> Erişim Tarihi:28.04.2017.